

Graczyk, Bolesław

Dojazdy do pracy w latach 1968 i 1973 na terenie obecnego województwa płockiego

Notatki Płockie 21/1-84, 10-18

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

analizy i właściwej gradacji zarówno w stosunku do zespołów jak i ich członków.

- Powodzenie w realizacji celów organizacji zależy od ich zrozumienia i społecznej akceptacji przez poszczególne zespoły wykonawcze i pracujące w nich osoby.
- Jedność w pojmowaniu celów do jakich się zmierza na różnych szczeblach zależności hierarchicznej, pociągająca za sobą jednokowy ładunek zaangażowania emocjonalnego

realizatorów, stwarza sukces w działaniu organizacji.

Zrozumienie przez kierowników występowania skomplikowanych zjawisk psychosocjologicznych w systemie organizacji, pozwala na usprawnianie procesu kierowania, a przede wszystkim zdawanie sobie sprawy z przyczyn niepowodzeń lub też sukcesów w realizacji podjętych zadań.

BOLESŁAW GRACZYK

Dojazdy do pracy w latach 1968 i 1973 na terenie obecnego województwa płockiego

Podstawowym i jedynym źródłem informacji o dojazdach do pracy są w Polsce spisy kadrowe, które obejmują wszystkich zatrudnionych w gospodarce społecznej, względnie badania ankietowe, przeprowadzane w zasadzie w jednym lub więcej zakładach pracy.

Informacje o dojazdach do pracy w odniesieniu do całej gospodarki społecznej były zbierane w Polsce w:

- badaniu dojazdów do pracy, przeprowadzonym według stanu w dniu 1 października 1964 r.,
- spisach kadrowych przeprowadzonych według stanu w dniu 31 stycznia 1968 roku i w dniu 31 stycznia 1973 r.

Porównanie zmian w rozmiarach dojazdów do pracy w układzie nowych województw jest możliwe jedynie dla lat 1968 i 1973 (częściowo w oparciu o szacunki), nie jest natomiast możliwe dla 1964 r. nawet w drodze szacunku, ponieważ zebrane w tym badaniu informacje o dojazdach do pracy zostały opracowane tylko w układzie starych województw, a więc nie ma możliwości przeliczenia ich na układ nowych województw¹).

Porównując dane o dojazdach do pracy zabrane w tych badaniach trzeba zdawać sobie sprawę, że w badaniach z 1968 r. (oraz z 1964 r.) za dojazd do pracy z faktycznego miejsca zamieszkania do faktycznego miejsca pracy uważano przekroczenie granicy administracyjnej powiatu, a wewnątrz powiatu tylko granicy między miastami i gromadami, natomiast w spisie kadrowym 1973 r. za dojazd do pracy uważano przekroczenie granicy miasta lub granicy gminy²).

W żadnym z badań dojazdów do pracy nie badano dojazdów do pracy wewnątrz miast i gmin. Jedynie dla b. powiatu kutnowskiego opracowane zostały eksperymentalne dojazdy

do pracy wewnątrz gmin między poszczególnymi miejscowościami na podstawie materiałów zebranych w Narodowym Spisie Powszechnym 1970 r.³).

Występujące różnice metodologiczne między badaniami z lat 1968 i 1973 oraz zakres opracowań tych badań pozwalają na dokonanie porównań tylko w ograniczonym zakresie, a mianowicie dla całego województwa płockiego z częściowym zastosowaniem szacunku i dla 3 miast (Łęczycza, Kutno, Płock) oraz dla gmin z b. powiatu kutnowskiego (lata 1970—1973).

Rozmiary dojazdów do pracy w województwie płockim

Badaniem dojazdów do pracy objęto w spisie kadrowym 1973 r. wszystkie osoby podlegające spisaniu, a więc 114,7 tys. osób zatrudnionych w gospodarce społecznej w dniu 31 października 1973 r. na terenie obecnego województwa płockiego. Nie objęto badaniem dojazdów do pracy — podobnie jak spisem kadrowym — pracowników: resortu obrony narodowej, resortu spraw wewnętrznych, terenowych jednostek straży pożarnej, zakładów karnych, rolniczych spółdzielni produkcyjnych i innych zakładów, kółek rolniczych, międzykółkowych baz maszynowych, związków rolniczych spółdzielni produkcyjnych i kółek rolniczych oraz organizacji politycznych, społecznych i wyznaniowych wraz z ich zakładami gospodarczymi⁴). W województwie płockim zatrudnieni w tych jednostkach stanowią niewielki odsetek ogółu zatrudnionych, tak że nie ma to wpływu na uzyskane wyniki.

Opierając się na kryteriach przyjętych w spisie kadrowym 1973 r., tzn. przekroczenie granicy miasta lub granicy gminy, rozmiary dojazdów do pracy w miesiącu październiku 1973 roku kształtowały się na terenie obecnego województwa płockiego w sposób następujący.

Tabl. 1.

Rozmiary dojazdów do pracy na terenie województwa płockiego w 1973 r. wg podziału administracyjnego na miasta i gminy z dnia 1 I 1976 roku

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Gminy
Pracownicy wg faktycznego miejsca zatrudnienia w l. bezwzgl.	114707	91492	23215
z tego:			
zatrudnieni w miejscu zamieszkania w l. bezwzgl.	82044	64729	17315
w %	71,5	70,7	74,6
dojeżdżających do pracy razem w l. b.	32663	26763	5900
w %	28,5	29,3	25,4
z tego:			
dojeżdżający z terenu województwa płockiego w l. bezwzgl.	27641	22827	4814
w %	24,1	25,0	20,7
dojeżdżający z terenu innych województw w l. bezwzgl.	5022	3936	1086
w %	4,4	4,3	4,7

Zródło Opracowano w oparciu o następujące materiały: Spis kadrowy 1973. Dojazdy do pracy. Polska według województw. Tablice wyników. Dane przeliczone w nowym układzie województw. Zeszyt nr 4. Warszawa 1976 (w druku).

Według stanu na dzień 31 października 1973 r. do pracy w miastach dojeżdżało 26 763 osoby, z tego 85,3% z terenu województwa płockiego i 14,7% z terenu innych województw, a do pracy w gminach 5 900 osób, z tego 81,6% z terenu woj. płockiego i 18,4% z terenu sąsiednich województw.

Z gmin do miast dojeżdżało 23 836 osób, czyli 89,1% ogółu dojeżdżających do pracy w miastach, a z miast do miast 2 927 osób, czyli tylko 10,9%⁵⁾. Z gmin do gmin dojeżdżało 3 169 osób, co stanowiło 53,7% ogółu dojeżdżających do pracy w gminach, a z miast do gmin 2 731 osób, czyli 46,3%⁵⁾.

Wśród dojeżdżających do pracy w woj. płockim mężczyźni stanowili znaczną większość, gdyż było ich 24 891, czyli 76,2% ogółu dojeżdżających, natomiast kobiet było 7 772, a więc 23,8%⁵⁾. Wiek dojeżdżających do pracy obrazuje tablica 2.

Z danych zamieszczonych w tablicy 2 wynika, że najwięcej osób dojeżdżało do pracy w wieku do lat 29. Stanowili oni 46,6% ogółu dojeżdżających oraz 33,7% ogółu pracujących w tym wieku. Wśród dojeżdżających duży udział był również osób w wieku 30—39 lat. Stanowili oni 22,8% ogółu dojeżdżających oraz 25,6% ogółu pracowników w tej grupie wieku. Oznacza to, że prawie 70% ogółu dojeżdżających do pracy stanowią pracownicy w wieku poniżej 40 lat. Jest to zjawisko najzupełniej prawidłowe, ponieważ ludzie w młodszym wieku w poszukiwaniu lepszej pracy i wyższych zarobków decydują się nawet na dalekie i uciążliwe dojazdy do pracy.

Tabl. 2.

Dojeżdżający do pracy według wieku w woj. płockim w 1973 roku

Wyszczególnienie	Pracownicy wg faktycznego miejsca zatrudnienia	w tym pracownicy dojeżdżający do pracy		Pracownicy	
		w liczbach bezwzględnych	w %	wg faktyczn. miejsca zatrudnienia	dojeżdżający do pracy
Pracownicy ogółem	114707	32663	28,5	100,0	100,0
z tego w wieku					
24 i mniej lat	25844	9476	36,7	22,5	29,0
25—29	19366	5751	29,7	16,9	17,6
30—39	29024	7438	25,6	25,3	22,8
40—49	23596	5687	24,1	20,6	17,4
50—59	12165	2952	24,3	10,6	9,0
60—64	3441	946	27,5	3,0	2,9
65 i więcej lat	1271	413	32,5	1,1	1,3

Zródło: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973, zamieszczonych w tablicach wynikowych, zeszyt nr 3/31, woj. płockie. Warszawa 1976 (w druku).

Najwięcej osób dojeżdżało do pracy z wykształceniem podstawowym ukończonym i nieukończonym. Stanowili oni 63,9% ogółu dojeżdżających do pracy oraz 33,5% ogółu zatrudnionych z wykształceniem podstawowym.

Drugą co do wielkości grupę wśród dojeżdżających stanowili pracownicy z wykształceniem zasadniczym zawodowym (prawie 20% ogółu zatrudnionych z tym wykształceniem).

Pracownicy z wykształceniem wyższym stanowili zaledwie 1,7% ogółu dojeżdżających i 12% ogółu zatrudnionych, a ze średnim pełnym i niepełnym 14,5% ogółu dojeżdżających i 16,5% ogółu zatrudnionych z wykształceniem średnim⁵⁾.

Liczby te świadczą wyraźnie, że pracownicy z wykształceniem wyższym i średnim stosunkowo łatwiej mogą uzyskać pracę w miejscu zamieszkania, względnie pracę łącznie z mieszkaniem, a więc dojazdy do pracy w tej grupie pracowników nie są zbyt duże.

Dla lepszego zorientowania się, jaki jest udział poszczególnych grup pracowników w dojazdach do pracy, celowe jest przedstawienie rozmiarów dojazdów według działów gospodarki narodowej. Dane z tego zakresu zaprezentowano w tablicy 3.

Najwyższy odsetek dojazdów do pracy występuje w 3 następujących działach gospodarki narodowej: budownictwo 43,2%, transport i łączność — 41,2% oraz przemysł — 27,1%, natomiast najniższy w 4 następujących: nauka — 8,0%, kultura i sztuka — 9,3%, oświata i wychowanie — 10,9% oraz ochrona zdrowia — 15,5%.

Tabl. 3.

**Dojazdy do pracy według działów gospodarki
narodowej w woj. płockim w 1973 roku**

Działy gospodarki narodowej	Pracowni- cy wg faktycz- nego miejsca zatrud- nienia	w tym pracow- nicy dojeżdża- jący do pracy		Pracownicy		
		w liczb- ach bez- względ- nych	w %	wg fak- tycz- nego miejs- ca za- trud- nienia	do- jeżd- żący do pracy	w procen- tach
Ogółem	114707	32663	28,5	100,0	100,0	
Przemysł	43228	11728	27,1	37,7	35,9	
Budownictwo	15590	6739	43,2	13,6	20,6	
Rolnictwo	5770	1147	19,9	5,0	3,5	
Transport i łączność	14475	5962	41,2	12,6	18,3	
Handel	10756	1894	17,6	9,4	5,8	
Gospod. Mieszk. i Komunal.	3332	784	23,5	2,9	2,4	
Oświata i wychow.	7830	856	10,9	6,8	2,6	
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kult. fizyczna	5469	849	15,5	4,8	2,6	
Pozostałe działy	8257	2704	32,7	7,2	8,3	

Zródło: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973, zamieszczonych w tablicach wynikowych, zeszyt nr 3/31, woj. płockie. Warszawa 1976 (w druku).

W działach: przemysł, budownictwo oraz transport i łączność dojeżdżało do pracy łącznie 23 979 osób, a więc prawie 75% ogółu dojeżdżających do pracy w woj. płockim. Z liczby tej 21 837 osób, czyli przeszło 91%, to pracownicy z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz podstawowym ukończonym i nieukończonym. Udział tej grupy pracowników w dojazdach do pracy w pozostałych działach gospodarki narodowej wynosi 67,3%, a w dojazdach ogółem 83,8%; jest więc on znacznie niższy niż w działach przemysł, budownictwo oraz transport i łączność.

Oznacza to, że w tych działach gospodarki narodowej, w których występuje przewaga pracowników o niższych kwalifikacjach, odsetek dojeżdżających do pracy jest znacznie wyższy.

Samo przedstawienie rozmiarów dojazdów do pracy nie pozwala jeszcze na wyrobienie sobie poglądu, jak kształtuje się sytuacja w woj. płockim. Dopiero porównanie z innymi województwami oraz ze wskaźnikami dla Polski daje możliwość oceny rozmiarów tego zjawiska w woj. płockim.

Porównując rozmiary dojazdów do pracy w woj. płockim z rozmiarami dojazdów do pracy w Polsce można zauważyć, że zarówno odsetek dojeżdżających do pracy jak również liczba dojeżdżających do pracy na 1000 zatrudnionych są nieco wyższe w woj. płockim niż w Polsce. W woj. płockim dojeżdżający do pracy ogó-

łem stanowią 28,5% ogółu zatrudnionych (285 dojeżdżających na 1000 zatrudnionych) podczas gdy w Polsce 26,9% (269 dojeżdżających na 1000 zatrudnionych).

Podobnie kształtuje się sytuacja w dojazdach do pracy do miast: woj. płockie — 293 dojeżdżających na 1000 zatrudnionych, natomiast dojazdy do pracy do gmin są w woj. płockim nieco niższe niż w Polsce (woj. płockie — 254 dojeżdżających na 1000 zatrudnionych, Polska — 272 dojeżdżających na 1000 zatrudnionych) ⁶⁾.

Pod względem liczby zatrudnionych ogółem w gospodarce uspołecznionej w 1973 r. woj. płockie zajmowało 32 pozycję w kraju, pod względem odsetka dojeżdżających 23 pozycję ⁶⁾. Pozycja pod względem liczby zatrudnionych jest zbliżona do pozycji woj. płockiego pod względem liczby ludności (29 pozycja w kraju) ⁷⁾.

Pod względem liczby zatrudnionych w miastach woj. płockie zajmowało 31 pozycję w kraju, pod względem liczby dojeżdżających do pracy w miastach — 27 pozycję, a pod względem odsetka dojeżdżających — 24 pozycję ⁶⁾.

Pod względem liczby zatrudnionych w gminach woj. płockie zajmowało daleką 40 pozycję, liczby dojeżdżających do pracy w gminach — 35 pozycję i odsetka dojeżdżających — 25 pozycję ⁶⁾.

Z powyższych porównań można zorientować się, że rozmiary dojazdów do pracy w porównaniu z liczbą zatrudnionych kształtują się w woj. płockim nieco wyżej niż w innych województwach o podobnym charakterze gospodarki. Z tych względów problematyka ta powinna być w dalszym ciągu badana i analizowana w celu zmniejszenia rozmiarów tego zjawiska.

Zmiany w rozmiarach dojazdów do pracy w latach 1968—1973

Liczba dojeżdżających do pracy wzrosła w woj. płockim z 16939 osób w 1968 r. do 32663 osoby w 1973 r., czyli o 92,8%, podczas gdy zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej wzrosło w tym okresie z 84865 osób do 114707 osób, czyli tylko o 35,2%.

Oznacza to, że dojeżdżający do pracy stanowili 53% przyrostu zatrudnienia w latach 1968—1973.

W okresie tym nastąpiły również duże zmiany w kierunkach dojazdów do pracy na terenie obecnego województwa płockiego. Zmiany te charakteryzuje tablica 4.

Charakterystycznym zjawiskiem, które daje się zauważyć w latach 1968—1973 jest bardzo duży wzrost udziału dojeżdżających:

- w ogólnym zatrudnieniu w województwie (28,5% w 1973 r. wobec 20,0% w 1968 r.),
- w ogólnym zatrudnieniu w miastach (29,3% w 1973 r. wobec 20,5% w 1968 r.) oraz

— w ogólnym zatrudnieniu w gminach (25,4% w 1973 r. wobec 17,4% w 1968 r.).

Tabl. 4

Rozmiary i kierunki dojazdów do pracy na terenie województwa płockiego w latach 1968 i 1973

Wyszczególnienie	31 I 1968	31 X 1973	Wzrost w %
Pracujący w miejscu zatrudnienia ogółem	84865	114707	135,2
z tego w miastach	70951	91492	129,0
w gminach	13914	23215	166,8
Dojeżdżających do pracy ogółem	16939	32663	192,8
z tego z miast	2709	5658	208,9
z gmin	14230	27005	189,8
Dojeżdżających do pracy do miasta razem	14520	26763	184,3
z tego z miast	1597*)	2927	183,3
z gmin	12923	23836	184,4
Dojeżdżający do pracy do gminy razem	2419	5900	243,9
z tego z miast	1112	2731	245,6
z gmin	1307*)	3169	242,7

*) Szacunki dokonane w oparciu o strukturę dojazdów z 1973 roku.

Zróżdła: Opracowano w oparciu o następujące materiały:

r. 1968 — wyniki spisu kadrowego w układzie b. powiatów przeliczone przez autora dla woj. płockiego;

r. 1973 — Spis kadrowy 1973. Dojazdy do pracy. Województwo płockie. Tablice wynikowe. Dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 3/31. Warszawa 1976 (w druku).

Udział dojeżdżających do pracy w latach 1968—1973 w ogólnym zatrudnieniu województwa płockiego wzrósł o 8,5 punkta, podczas gdy w Polsce o 5,4 punkta, w ogólnym zatrudnieniu w miastach woj. płockiego — o 8,8 punkta, podczas gdy w kraju o 5,8 punkta i w ogólnym zatrudnieniu w gminach woj. płockiego — o 8,0 punkta, podczas gdy w Polsce o 2,4 punkta⁹⁾.

Oznacza to, że dojazdy do pracy w woj. płockim wzrastały znacznie szybciej niż w Polsce, a więc zwiększyła się także ich rola w gospodarce woj. płockiego.

W okresie 1968—1973 obserwuje się również zwiększenie się udziału dojeżdżających do pracy z miast w ogólnej liczbie dojeżdżających (17,3% w 1973 r. wobec 16,0% w 1968 r.) oraz znaczny wzrost dojeżdżających do pracy w gminach zarówno z miast do gmin jak również z gmin do gmin. Warto przy tym zwrócić uwagę, że za dojazd do pracy uważa się w spisach kadrowych jedynie przekroczenie granicy jednostki administracyjnej to znaczy granicy miasta lub gminy, nie uważa się natomiast dojazdów do pracy w ramach gmin z miejscowości do miejscowości, mimo iż są to niejednokrotnie bardziej uciążliwe dojazdy. Gdyby w ogólnym bilansie uwzględnić dojazdy do pracy w ramach gmin z miejscowości do miejscowości, to wówczas liczba dojeżdżających do pracy w gminach wzrosłaby znacznie. W oparciu o eksperymentalne opracowanie na podstawie materiałów

ze spisu powszechnego 1970 r. dla b. powiatu kutnowskiego ustalono, że dojeżdżający do pracy w ramach gmin z miejscowości do miejscowości stanowią 21,0% ogółu zatrudnionych w gminach⁹⁾, a więc łącznie z dojeżdżającymi, przekraczającymi granicę gmin dojeżdżający do pracy w gminach stanowią przeszło 46,0% ogółu zatrudnionych w gminach.

Rozmiary dojazdów do pracy spoza województwa i wyjazdów do pracy poza województwo płockie.

Do pracy w województwie płockim dojeżdżało w 1973 r. spoza woj. płockiego 5.022 osoby, a wyjeżdżało do innych województw 3953 osoby. Nadwyżka dojeżdżających nad wyjeżdżającymi wynosiła więc 1069 osób.

Rozmiary dojazdów z innych województw oraz rozmiary wyjazdów do innych województw zaprezentowano w tablicy 5.

Tabl. 5.

Dojazdy do pracy spoza województwa i wyjazdy do pracy poza województwo płockie

Wyszczególnienie	Dojeżdżający do województwa płockiego z innych województw	Wyjeżdżający z województwa płockiego do innych województw	Nadwyżka dojeżdżających (+) lub wyjeżdżających (-)
Dojeżdżający (wyjeżdżający) z województw (do województw) ogółem	5022	3953	+ 1069
z tego województwo:			
warszawskie stołeczne	137	863	— 726
ciechanowskie	1064	323	+ 741
konińskie	841	117	+ 724
łódzkie miejskie	1059	1330	— 271
ostrołęckie	325	21	+ 304
piotrkowskie	55	184	— 129
sieradzkie	200	34	+ 166
skierniewickie	471	753	— 282
toruńskie	3	47	— 44
włocławskie	805	207	+ 598
pozostałe	62	74	— 12

Zróżdła: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973 r. zamieszczonych w tablicach wynikowych, zeszyt nr 3/31 woj. płockie i inne zeszyty. Warszawa 1976 (w druku).

Do pracy w województwie płockim dojeżdżały osoby zamieszkałe w 21 województwach, natomiast pracujący zamieszkali w woj. płockim wyjeżdżali do pracy do 23 województw. Niektóre dojazdy i wyjazdy są zaskakująco dalekie. Nie można jednak do nich ustosunkować się bez dokładnego zbadania tych dojazdów i wyjazdów. Należy jednak przypuszczać, że chodzi tu o dojazdy bądź wyjazdy występujące nie codziennie lecz okresowo. Z uwagi jednak na to że dalekie dojazdy i wyjazdy stanowią niewielki odsetek ogólnej liczby dojazdów (62 osoby, czyli 1,2%) i wyjazdów (74 osoby, czyli 1,9%), nie odgrywają one żadnej roli w dojazdach

spoza województwa i wyjazdach poza województwo płockie.

Najwięcej osób dojeżdżało do pracy w woj. płockim z 5 następujących województw: ciechanowskiego — 1064 osoby (dojazdy te były skierowane w znacznej większości do Płocka i częściowo do Sierpca), łódzkie miejskie — 1059 osób (w większości do Łęczycy i częściowo do Kutna), konińskie — 841 osób (w większości do Łęczycy i częściowo do Kutna), włocławskie — 805 osób (w większości do Płocka i częściowo do b. powiatu kutnowskiego), skierniewickie — 471 osób (w większości do Kutna i Żychlina). Dojeżdżających do pracy z tych województw stanowili prawie 85% ogółu dojeżdżających do pracy w woj. płockim spoza tego województwa.

Najwięcej osób wyjeżdżało do pracy z woj. płockiego do 3 następujących województw: łódzkie miejskie — 1 330 osób (głównie z b. powiatów łęczyckiego i kutnowskiego), warszawskie stołeczne — 863 osoby (głównie z b. powiatów gostynińskiego i kutnowskiego) i skierniewickie — 753 osoby (również głównie z b. powiatu gostynińskiego i kutnowskiego). Wyjeżdżający do pracy z woj. płockiego do tych województw stanowili prawie 75% ogółu wyjeżdżających do pracy poza teren województwa płockiego.

Z powyższego można zorientować się, że stosunkowo najmniejsze odchylenia między importem i eksportem siły roboczej występują jedynie z dwoma województwami: łódzkim miejskim i skierniewickim, z pozostałymi natomiast są znacznie wyższe (nie brano w tym rozrachunku pod uwagę tych województw, gdzie import i eksport siły roboczej jest stosunkowo niewielki). Do województw tych należą: warszawskie miejskie (wyjazdy przewyższają o kilkanaście osób dojazdy), ciechanowskie, konińskie i włocławskie (dojazdy przewyższają o kilkanaście osób wyjazdy).

Wydaje się, że bilans dojazdów i wyjazdów szczególnie z tymi województwami będzie można w przyszłości znacznie poprawić prowadząc odpowiednią politykę zatrudnieniową. Wymaga to jednak bardzo dokładnej znajomości kierunków dojazdów i wyjazdów do pracy.

Rozmiary dojazdów do pracy według miast i gmin w woj. płockim

Rozmiary dojazdów do pracy w poszczególnych miastach i gminach wykazują duże zróżnicowanie. Obrazuje to powyżej zestawienie w tabeli nr 6.

Skala zróżnicowania dojazdów w liczbach bezwzględnych jest bardzo duża w miastach, gdyż waha się od prawie 12 tys. osób w m. Płocku do zaledwie 120 osób w m. Wyszogrodzie natomiast znacznie niższa w gminach od prawie 560 osób w gminie Kutno do zaledwie poniżej 20 osób w gminach Dąbrowa — 13 osób, Mochowo — 18 osób, Rościszewo — 14 osób i Szczutowo — 17 osób⁴⁰).

Miasta i gminy w woj. płockim według liczby osób dojeżdżających do pracy

Liczba osób dojeżdżających do pracy	Liczba	
	miast	gmin
Ogółem miasta i gminy	9	44
50 i mniej osób	—	11
51 — 100	—	15
101 — 200	2	9
201 — 500	—	8
501 — 1000	2	1
1001 — 2000	1	—
2000 — 5000	2	—
5000 — 10'000	1	—
10 000 i więcej osób	1	—

Zródło: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973 zamieszczonych w tablicach wynikowych zeszyt nr 2/31, woj. płockie. Warszawa 1975 r.

Blizsza analiza uwidoczniła zależność dojazdów od liczby ludności i wielkości zatrudnienia w poszczególnych miastach i gminach.

Analiza rozmieszczenia dojazdów do pracy polegających na przekroczeniu granicy miasta lub gminy wykazuje, że największe ich nasilenie występuje we wszystkich miastach będących poprzednio siedzibą powiatów, a mianowicie: Płock — 11 990 osób, Kutno — 6 205 osób, Łęczyca — 2 624 osoby, Gostynin — 2 599 osób, Sierpc — 1 629 osób, oraz w gminach, w których koncentruje się dość znaczne zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej, a mianowicie: Kutno, Borowiczki, Dobrzelin, Łęczyca, Łąck, Nowe Ostrowy, Mała Wieś i Krośnice. Są to w zasadzie gminy, w których znajdują się duże zakłady pracy. Wyjątkiem od tej zasady są gminy Radzanowo i Stara Wieś, w których występują stosunkowo duże dojazdy do pracy mimo znacznie mniejszego (blisko o 50%) zatrudnienia w porównaniu z wcześniej wymienionymi gminami⁴⁰).

Głównym kierunkiem dojazdów do pracy są miasta. Dojeżdżający do pracy w miastach stanowili 81,9% ogółu dojeżdżających do pracy, a więc nieco mniej niż w Polsce (83,7%), natomiast w gminach tylko 18,1%, a więc nieco więcej niż w Polsce (16,3%).

Porównanie dojazdów do pracy z ogólną liczbą pracujących według miejsca zatrudnienia pozwala na ocenę rozmiarów tego zjawiska w sposób ogólny we wszystkich miastach i gminach. Przedstawiono to w tablicy 7.

Najwyższy odsetek dojeżdżających do pracy, znacznie przekraczający odsetek wojewódzki wynoszący 28,5% występuje w następujących miastach: Łęczyca — 36,0%, Gostynin — 35,4% i Kutno — 33,4% oraz w gminach Stara Biała — 58,6%, Radzanowo — 54,0%, Oporów — 53,0%, Łęczyca — 51,7%, Kutno — 49,5%, Dobrzelin — 47,3%, Borowiczki — 33,2%, Łąck — 32,4%, Karośnice — 32,2% i Gostynin — 30,0%.

Z wyjątkiem dwóch gmin Oporów i Gostynin są to więc te same miasta i gminy, które charakteryzują się największymi rozmiarami dojazdów do pracy w liczbach bezwzględnych. Odsetek dojazdów do pracy do miasta Płocka jest zbliżony do odsetka wojewódzkiego (m. Płock — 29,3%, woj. ogółem — 28,5%). Rozmiary dojazdów do pracy do poszczególnych miast i gmin w odsetkach ogółu zatrudnionych zaprezentowano w tablicy 10 zamieszczonej na końcu tego opracowania.

Tabl. 7.

Miasta i gminy w woj. płockim według liczby pracowników w miejscu zatrudnienia oraz odsetka dojeżdżających do pracy.

Wyszczególnienie	Liczba miast i gmin						
	ogółem	z tego, w których dojeżdżający do pracy stanowią					
		10,0 i mniej	10,1—20,0	20,1—30,0	30,1—40,0	40,1—50,0	50,1 i więcej
Ogółem miasta i gminy	53	5	23	12	7	2	4
Liczba pracowników według miejsca zatrudnienia							
200 i mniej	2	1	—	1	—	—	—
201 — 500	23	4	12	6	—	—	1
501 — 1 000	16	—	9	2	2	—	3
1 001 — 2 000	6	—	2	—	2	2	—
2 001 — 5 000	1	—	—	1	—	—	—
5 001 — 10 000	3	—	—	1	2	—	—
10 001 — 20 000	1	—	—	—	1	—	—
20 001 i więcej	1	—	—	1	—	—	—

Zródło: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973 r. zamieszczonych w tablicach wynikowych, zeszyt nr 2/31. Warszawa 1975.

Wysoki odsetek dojeżdżających do pracy do poszczególnych miast w stosunku do ogółu zatrudnionych w tych miastach świadczy o niewystarczającej liczbie mieszkań w miejscu położenia zakładów pracy. Dotyczy to przede wszystkim miast: Łęczyca, Gostynin, Kutno i Płock.

Z porównania miejsc pracy w poszczególnych miastach i dojazdów do pracy wynika wyraźnie, że miasta, gdzie dojazdy są największe mają duże możliwości rozwoju, o ile budownictwo mieszkaniowe będzie rozwijało się proporcjonalnie do liczby miejsc pracy.

Zagadnienie to zostało bardzo dokładnie omówione na przykładzie miasta Kutna w Statystyku Terenowym w 1973 r.¹¹⁾

Spostrzeżeń tych nie można odnieść do gmin w woj. płockim, ponieważ wyjazdy do pracy z każdej gminy przewyższają dojazdy do pracy do tych gmin.

Rozmiary wyjazdów do pracy według miast i gmin w woj. płockim

Według stanu na dzień 31 października 1973 r. wyjeżdżało do pracy z miast woj. płockiego 5 189 osób, czyli 7,4% ogółu pracowników zamieszkujących w miastach (w Polsce 13,3%), a z gmin woj. płockiego 26 405 osób, czyli 60,4% ogółu pracowników zamieszkujących w gminach¹⁰⁾, (w Polsce 59,8%). Wyjazdy do pracy z gmin są więc przeszło pięciokrotnie wyższe niż wyjazdy do pracy z miast, podczas gdy w całym kraju jedynie dwukrotnie (z miast 994,3 tys. osób, z gmin 1850,9 tys. osób)¹²⁾.

Rozmiary wyjazdów do pracy w liczbach bezwzględnych z poszczególnych miast i gmin zaprezentowano w tablicy 8.

Tabl. 8.

Miasta i gminy w woj. płockim według liczby osób wyjeżdżających do pracy

Liczba osób wyjeżdżających do pracy	Liczba	
	miast	gmin
Ogółem miasta i gminy	9	44
200 i mniej osób	1	4
201 — 500	15	16
501 — 1000	1	19
1001 — 2000	2	4
2001 i więcej	—	1

Zródło: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973 r. zamieszczonych w tablicach wynikowych. Zeszyt nr 2/31, woj. płockie. Warszawa 1975 r.

Na rozmiary wyjazdów do pracy z miast decydujący wpływ wywierają wyjazdy z trzech miast, a mianowicie: Płocka — 1124 osoby, Kutna — 1063 i Łęczyca 797 osób. Stanowią one prawie 58% ogółu wyjazdów z miast i są skierowane głównie do innych miast, niejednokrotnie szczególnie z Kutna i Łęczyca poza teren województwa.

Skala różnicowania w liczbach bezwzględnych rozmiarów wyjazdów do pracy z gmin wynosi od 2067 osób w gm. Kutno do poniżej 200 osób w następujących miastach i gminach: m. Wyszogród — 142 osoby, oraz gminy: Kiernozia — 174 osoby, Dąbrowice — 186 osób, Góra Św. Małgorzaty — 189 osób i Wyszogród — 193 osoby.

Analiza rozmieszczenia wyjazdów do pracy polegających na przekroczeniu granicy gminy wykazuje, że największe ich nasilenie występuje w 9 gminach położonych wokół m. Płocka, a mianowicie w kolejności wielkości rozmiarów wyjazdów: Stara Biała, Borowicki, Bielsk, Gabin, Łąck, Bodzanów, Radzanowo, Brudzeń Duży i Nowy Duninów oraz w przylegających do miast następujących gminach: Kutno, Gostynin, Łęczyca, Sierpc, Krośnice oraz Bedlno i Dobrzelin (do m. Żychlina).

Głównym kierunkiem wyjazdów do pracy są miasta. Wyjeżdżających do pracy w miastach

było 25 977 osób, czyli 82,2% ogółu wyjeżdżających, z tego z miast do miast wyjeżdżało 2 564 osób, a więc prawie 50% ogółu wyjeżdżających z miast, a z gmin do miast 23 413 osób, czyli prawie 89% ogółu wyjeżdżających z gmin¹³).

Porównanie wyjazdów do pracy z ogólną liczbą

pracujących według miejsca zamieszkania umożliwia ocenę tego zjawiska w sposób ogólny we wszystkich miastach i gminach woj. płockiego. Zilustrowano to w następującym zestawieniu.

Tabl. 9.

Miasta i gminy w woj. płockim według liczby pracowników w miejscu zamieszkania oraz odsetka wyjeżdżających do pracy

Wyszczególnienie	Liczba miast i gmin								
	ogółem	z tego, w których wyjeżdżający do pracy stanowią							
		20,0 i mniej	20,1—30,0	30,1—40,0	40,1—50,0	50,1—60,0	60,1—70,0	70,1—80,0	80,1 i więcej
procent ogółu pracowników według miejsca zamieszkania									
Ogółem miasta i gminy	53	7	2	5	7	12	9	8	3
Liczba pracowników według miejsca zamieszkania									
301 — 500	7			1		5		1	
501 — 1 000	20	1		3	5	4	4	3	
1 000 — 1 500	15		2	1	2	3	4	2	1
1 501 — 2 000	3							1	2
2 001 — 5 000	4	2					1	1	
5 001 — 10 000	2	2							
10 001 — 20 000	1	1							
20 001 i więcej	1	1							

Zródło: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973 r. zamieszczonych w tablicach wyników. Zeszyt nr 2/31, woj. płockie. Warszawa 1975.

Odsetek wyjeżdżających do pracy przekraczający przeciętny odsetek wojewódzki wynoszący 28,8% obserwuje się we wszystkich gminach oraz w miastach Gąbin — 31,2%, Krośniewice — 29,1%.

Największe nasilenie wyjazdów do pracy przekraczające odsetek wojewódzki wyjazdów z gmin wynoszący 60,4% występuje w 20 gminach, z tego powyżej 70% pracujących w miejscu zamieszkania w 11 następujących gminach: Stara Biała — 84,6%, Gostynin — 83,0%, Gąbin — 82,4%, Kutno — 78,6%, Oporów — 77,6%, Radzanowo — 75,5%, Rataje — 74,4%, Nowy Duninów — 73,7%, Sierpc — 73,3%, Bielsk — 71,2% i Łęczyca — 70,9%.

Odsetek wyjeżdżających do pracy jest najniższy w następujących miastach: Płock — 3,2%, Kutno — 7,9%, Gostynin — 8,7% i Sierpc 10,0%.

Rozmiary wyjazdów do pracy z poszczególnych miast i gmin w odsetkach ogółu pracujących według miejsca zamieszkania przedstawiono w tablicy 10, zamieszczonej na stronie 17.

Analiza wyjeżdżających do pracy z poszczególnych gmin w odsetkach ogółu pracujących według miejsca zamieszkania rozszerza liczbę gmin o największych rozmiarach wyjazdów do pracy ustaloną podczas analizy rozmieszczenia wyjazdów do pracy w liczbach bezwzględnych.

W wyniku przeprowadzonej analizy odsetka wyjeżdżających do pracy okazało się że duże rozmiary wyjazdów do pracy w porównaniu z ogólną liczbą pracujących według miejsca za-

mieszkania występują także w gminach oddalonych od ośrodków miejskich, z których jest dogodny dojazd do najbliższych miast, jak np. z gmin Rataje i Szczawin Kościelny do Gostynina, z gminy Oporów i Łañęta do m. Kutna, z gminy Mochowo do m. Sierpca i z gminy Słubice do m. Gąbina.

Duże rozmiary dojazdów do pracy z gmin świadczą, że w gminach woj. płockiego występują nadwyżki siły roboczej przy jednoczesnym ich niedoborze w miastach. Będzie to powodowało w najbliższej przyszłości znaczne ruchy migracyjne ze wsi do miast, które uzależnione będą jednak w dużym stopniu od wielkości budownictwa mieszkaniowego w miastach.

Podsumowanie

Reasumując warto podkreślić, że w latach 1968—1973 daje się zaobserwować w woj. płockim:

- 1) znacznie szybsze tempo wzrostu dojazdów do pracy niż wzrostu zatrudnienia. Widoczne jest to szczególnie w zakresie dojazdów do pracy do miast, chociaż nie wiele mniejsze tempo wzrostu wykazują również dojazdy do pracy w gminach;
- 2) stale zwiększające się rozmiary dojazdów do pracy do miast z wyraźną dominacją miasta Płocka oraz miasta Kutna wynikające z niewystarczającego budownictwa mieszkaniowego w miastach;

Dojeżdżający i wyjeżdżający do pracy w miastach i gminach woj. płockiego w odsetkach ogółu pracujących w miejscu zatrudnienia oraz w miejscu zamieszkania w 1973 r.

Lp.	Miasto/Gmina	Pracownicy według faktycznego miejsca zatrudnienia			Pracownicy według miejsca zamieszkania		
		ogółem	z tego pracownicy		ogółem	z tego pracownicy	
			zatrudnieni w miejscu zamieszkania	dojeżdżający do pracy		zatrudnieni w miejscu zamieszkania	wyjeżdżający do pracy poza miejsce zamieszkania
w odsetkach							
	Województwo — ogółem	100,0	71,5	28,5	100,0	72,2	27,8
	Miasta — razem	100,0	70,7	29,3	100,0	92,6	7,4
1	Gąbin	100,0	81,1	18,9	100,0	68,8	31,2
2	Gostynin	100,0	64,6	35,4	100,0	91,3	8,7
3	Krośniewice	100,0	63,9	36,1	100,0	70,9	29,1
4	Kutno	100,0	66,6	33,4	100,0	92,1	7,9
5	Łęczyca	100,0	64,0	36,0	100,0	85,4	14,6
6	Płock	100,0	73,8	26,2	100,0	96,8	3,2
7	Sierpc	100,0	72,1	27,9	100,0	90,0	10,0
8	Wyszogród	100,0	85,0	15,0	100,0	82,2	17,8
9	Zychlin	100,0	74,7	25,3	100,0	84,9	15,1
	Gminy — razem	100,0	74,6	25,4	100,0	39,6	60,4
10	Bedlno	100,0	73,2	26,8	100,0	32,6	67,4
11	Bielsk	100,0	72,0	28,0	100,0	28,8	71,2
12	Bodzanów	100,0	88,2	11,8	100,0	37,8	62,2
13	Borowiczki	100,0	66,8	33,2	100,0	39,8	60,2
14	Brudzeń Duży	100,0	82,8	17,2	100,0	37,3	62,7
15	Bulkowo	100,0	82,1	17,9	100,0	49,2	50,8
16	Czerwińsk nad Wisłą	100,0	89,6	10,4	100,0	53,8	46,2
17	Daszyna	100,0	81,7	18,3	100,0	65,4	34,6
18	Dąbrowice	100,0	91,7	8,3	100,0	43,5	56,5
19	Dobrzelin	100,0	52,7	47,3	100,0	40,3	59,7
20	Drobin	100,0	83,7	16,3	100,0	56,8	43,2
21	Gąbin	100,0	80,1	19,9	100,0	17,6	82,4
22	Gostynin	100,0	70,0	30,0	100,0	17,0	83,0
23	Gozdowo	100,0	82,0	18,0	100,0	42,2	57,8
24	Góra Św. Małgorzaty	100,0	78,8	21,2	100,0	44,6	55,4
25	Ilów	100,0	85,5	14,5	100,0	52,2	47,8
26	Kiernozia	100,0	89,0	11,0	100,0	65,1	34,9
27	Krośniewice	100,0	67,8	32,2	100,0	40,8	59,2
28	Krzyżanów	100,0	86,8	13,2	100,0	50,4	49,6
29	Kutno	100,0	50,5	49,5	100,0	21,4	78,6
30	Łanięta	100,0	84,7	15,3	100,0	39,7	60,3
31	Łąck	100,0	67,6	32,4	100,0	38,1	61,9
32	Łęczyca	100,0	48,3	51,7	100,0	29,1	70,9
33	Mała Wieś	100,0	84,5	15,5	100,0	71,3	28,7
34	Mochowo	100,0	93,7	6,3	100,0	33,5	66,5
35	Nowe Ostrowy	100,0	73,4	26,6	100,0	55,7	44,3
36	Nowy Duninów	100,0	79,4	20,6	100,0	26,3	73,7
37	Oporów	100,0	47,0	53,0	100,0	22,4	77,6
38	Pacyna	100,0	89,1	10,9	100,0	54,2	45,8
39	Piątek	100,0	88,1	11,9	100,0	69,6	30,4
40	Radzanowo	100,0	46,0	54,0	100,0	24,5	75,5
41	Rataje	100,0	77,9	22,1	100,0	25,6	74,4
42	Rościszewo	100,0	93,2	6,8	100,0	45,6	54,4
43	Sanniki	100,0	83,7	16,3	100,0	69,1	30,9
44	Sierpc	100,0	83,7	16,3	100,0	26,7	73,3
45	Słubice	100,0	81,5	18,5	100,0	39,7	60,3
46	Stara Biała	100,0	41,4	58,6	100,0	15,4	84,6
47	Staroźreby	100,0	84,7	15,3	100,0	43,7	56,3
48	Strzelce	100,0	83,3	16,7	100,0	47,2	52,8
49	Szczawin Kościelny	100,0	81,4	18,6	100,0	31,2	68,8
50	Szczutowo	100,0	94,1	5,9	100,0	41,4	58,6
51	Witonia	100,0	71,5	28,5	100,0	40,4	59,6
52	Wyszogród	100,0	73,1	26,9	100,0	44,5	55,5
53	Zawidz	100,0	91,6	8,4	100,0	58,6	41,4

Źródło: Opracowano na podstawie przeliczonych wyników spisu kadrowego 1973 r., zamieszczonych w tablicach wynikowych, zeszyt nr 2/31, województwo płockie, Warszawa 1975.

- 3) stale zwiększające się rozmiary wyjazdów do pracy z gmin, przy czym zjawisko to występuje nie w gminach przyległych do miast, lecz również rozszerza się na gminy leżące w znacznej odległości od miast;
- 4) znaczne rozmiary dojazdów do pracy przy równocześnie dużych rozmiarach wyjazdów do pracy np: w 19 gminach i 2 miastach (Wyszogród i Gąbin) dojeżdżający do pracy stanowią 25% i więcej wyjeżdżających do

pracy, a w 7 gminach i 2 miastach — 40 i więcej procent. W miastach Krośniewice i Zychlin wyjeżdżający do pracy stanowić około 75% i 60% dojeżdżających do pracy¹⁰). Wydaje się, że zaobserwowane w latach 1968—1973 tendencje w dojazdach do pracy będą się w dalszym ciągu utrzymywały. Potwierdzają to zresztą lata 1974 i 1975, w których to latach zatrudnienie w gospodarce społecznej wzrosło znacznie szybciej niż ludność w województwie. O ile ludność w woj. płockim wzrosła tylko o 7 tys. osób, to zatrudnienie w gospodarce społecznej o prawie 16 tys. osób¹⁴). Zakładając, że przyrost zatrudnienia występuje w zasadzie w miastach woj. płockiego, w których ludność wzrosła o 11 tys. osób¹⁵), w dal-

szym ciągu zarówno w gminach jak i w miastach utrzymują się niekorzystne proporcje między przyrostem ludności a przyrostem zatrudnienia. Niewystarczające budownictwo w miastach (15,6 tys. izb mieszkalnych¹⁴) oraz wyższy wzrost zatrudnienia niż ludności przyczyniły się z pewnością do dalszego wzrostu liczby dojeżdżających do pracy szczególnie do miast. Opierając się na założeniach do 5-cioletki 1976—1980 nasuwa się przypuszczenie, że liczba dojeżdżających do pracy i ich udział w ogólnej liczbie zatrudnionych w woj. płockim będzie w dalszym ciągu wzrastała, chociaż tempo tego wzrostu może być stosunkowo niższe w porównaniu z latami 1968—1973.

PRZYPISY I ŹRÓDŁA

- 1) W układzie nowych województw zostały już przeliczone przez Główny Urząd Statystyczny wyniki spisu kadrowego i badania dojazdów do pracy z 1973 r. oraz są w trakcie przeliczania wyniki spisu kadrowego i badania dojazdów do pracy z 1968 roku.
- 2) Spis kadrowy 1973. Część II. Dojazdy do pracy. Statystyka Polski Nr 52 Warszawa 1975. Uwagi metodyczne, str. 5—6.
- 3) B. Graczyk — Wpływ dojazdów do pracy na procesy urbanizacyjne (na przykładzie powiatu kutnowskiego). Statystyk Terenowy, nr 6 (173) Warszawa 1973, str. 17—19.
- 4) Spis kadrowy 1973 Część I. Zatrudnieni w gospodarce społecznej. Płeć, wiek, wykształcenie, zawód wyuczony. Statystyka Polski Nr 43. Warszawa 1974. Uwagi metodyczne, str. VII.
- 5) Spis kadrowy 1973. Dojazdy do pracy. Polska według województw. Tablice wynikowe. Dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 4. Warszawa 1976 (w druku).
- 6) Wybrane dane statystyczne o kwalifikacjach i dojazdach zatrudnionych w gospodarce społecznej (wyniki spisu kadrowego 1973 przeliczone według podziału administracyjnego z dnia 1 czerwca 1975 r.). Statystyka Polski. Warszawa 1976 (w druku).
- 7) B. Graczyk. Rozwój ludności na terenie obecnego województwa płockiego w latach 1946—1974. Notatki płockie 1975, nr 3/82.
- 8) Dane z 1968 r. doprowadzono do porównywalności z 1973 r. w drodze szacunków, opartych na strukturze dojazdów z 1973 r.
- 9) Liczbę dojeżdżających do pracy w ramach gmin ustalono przez porównanie adresu miejsca pracy z adresem miejsca zamieszkania, każdej osoby spisanej w Narodowym Spisie Powszechnym 1970 r. Wyniki tego porównania dla b. powiatu kutnowskiego zostały podane w artykule B. Graczyka. Wpływ dojazdów do pracy na procesy urbanizacyjne (na przykładzie powiatu kutnowskiego) Statystyk Terenowy, nr 6 (173), Warszawa 1973, str. 17—19.
- 10) Spis kadrowy 1973. Zatrudnieni w gospodarce społecznej. Kwalifikacje pracowników. Dojazdy do pracy. Tablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw. Zeszyt nr 2/31, woj. płockie. Warszawa 1975.
- 11) B. Graczyk. Wpływ dojazdów do pracy na procesy urbanizacyjne (na przykładzie powiatu kutnowskiego). Statystyk Terenowy, nr 6 (173). Warszawa 1973, str. 17—19.
- 12) Wybrane dane statystyczne o kwalifikacjach i dojazdach zatrudnionych w gospodarce społecznej (wyniki spisu kadrowego 1973 przeliczone według podziału administracyjnego z dnia 1 czerwca 1975 r.). Statystyka Polski. Warszawa 1976 (w druku).
- 13) Spis kadrowy 1973. Dojazdy do pracy. Tablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 3/31 woj. płockie. Warszawa 1976 (w druku).
- 14) Mały Rocznik Statystyczny 1976. Wydawnictwo GUS. Warszawa 1976, tabl. 3(17), str. 15, tabl. 5(37) str. 37 i tabl. 5(233) str. 225.
- 15) Ludność według płci i wieku w latach 1970—1974. Oablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw. Warszawa 1975.
- 16) W opracowaniu niniejszym wykorzystano informacje liczbowe z następujących wydawnictw Głównego Urzędu Statystycznego:
 - a) Spis kadrowy 1968 r. Poziom wykształcenia i wiek pracowników. Stan w dniu 31 stycznia 1968 r. Przekroje terenowe. Seria A, zeszyt nr 14, woj. łódzkie i zeszyt nr 20, woj. warszawskie. Warszawa 1969.
 - b) Spis kadrowy 1968. Dojazdy do pracy. Stan w dniu 31 stycznia 1968 r. Przekroje terenowe. Seria C, zeszyt nr 58 woj. łódzkie i zeszyt nr 64 woj. warszawskie. Warszawa 1969.
 - c) Spis kadrowy przeprowadzony w 1968 r. Dojazdy pracowników do pracy. Masowe Badania Statystyczne. Seria D. Zatrudnienie zeszyt nr 5a. Warszawa 1970.
 - d) Spis kadrowy 1973. Część I. Zatrudnieni w gospodarce społecznej. Płeć, wiek, wykształcenie, zawód wyuczony. Statystyka Polski nr 43 Warszawa 1974.
 - e) Spis kadrowy 1973. Część II. Dojazdy do pracy. Statystyka Polski nr 52 Warszawa 1975.
 - f) Wybrane dane statystyczne o kwalifikacjach i dojazdach zatrudnionych w gospodarce społecznej (wyniki spisu kadrowego 1973 przeliczone według podziału administracyjnego z dnia 1 czerwca 1975 r.). (Statystyka Polski. Warszawa 1976 (w druku).
 - g) Spis kadrowy 1973. Dojazdy do pracy. Polska według województw. Tablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 4. Warszawa 1976 (w druku).
 - h) Spis kadrowy 1973. Zatrudnieni w gospodarce społecznej. Kwalifikacje pracowników. Dojazdy do pracy. Tablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 2/31, woj. płockie. Warszawa 1975.
 - i) Spis kadrowy 1973. Dojazdy do pracy. Tablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 3/31, woj. płockie. Warszawa 1976 (w druku).
 - j) Ludność według płci i wieku w latach 1970—1974. Tablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw. Warszawa 1975.
 - k) Mały rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976.